

Nye veje i samfundsfagsdidaktikken

MOGENS HANSEN

Det overordnede tema for dette nummer af POLIS er *Nye veje i samfundsfagsdidaktikken*. Det er selve samfundsfags *raison d'être* løbende at inddrage aktuelle samfundsmæssige problemstillinger, sætte disse i perspektiv ved hjælp af samfundsfaglig teori og metode og ikke mindst at udvikle elevernes og de studerendes evne og lyst til at tage stilling og være aktive medborgere. Derfor er vekselvirkningen mellem det empiriske og det teoretiske helt central i samfundsfagsundervisningen og betinger, at fagdidaktikken løbende må udvikles for at skabe en faglig forståelse hos elever og studerende af komplekse samfundsmæssige sammenhænge. Ydermere skal denne forståelse skabe både forudsætninger for og lyst til, at elever og studerende bliver kritiske og aktive samfundsborgere.

Det er disse overvejelser, der ligger bag overskriften *Nye veje i samfundsfagsdidaktikken*. Artiklerne i dette nummer diskuterer på hver deres måde, hvordan undervisningen i samfundsfag kan gribes an på nye måder, alt sammen med det formål at styrke undervisningen og fremme samfundsfags overordnede formål. Tre af artiklerne (Anders G. Kjølstedt, Olle Nølgård m.fl. og Neromie Fernando) i dette nummer er skrevet på baggrund af de oplæg, som forfatterne holdt på NOKSA-konferencen (Den nordiske konference for samfundsfagsdidaktik) i Odense april 2024. Det er glædeligt, at POLIS på denne måde kan være med til at formidle forskningen i fagdidaktik i de nordiske lande. Næste NOKSA-konference bliver afholdt i Stockholm i 2026.

Anders G. Kjølstedt lægger ud med en artikel om de udfordringer, der er forbundet med at tage kontroversielle spørgsmål og konflikter i samfundet op i samfundsfagsundervisningen. I en tid med rigeligt af politiske og andre konflikter

er det uomgængeligt, at kontroversielle emner bliver en del af undervisningen (se også Hildegunn Juulsgaard Johannesen "Kontroversielle aspekter i samfundsfag med inspiration fra historiefaget", POLIS nr. 7). I forhold til at pege på nye veje i samfundsfagsdidaktikken diskuterer Kjødved i artiklen vigtigheden af at overveje, hvordan man tilrettelægger undervisningen i kontroversielle emner.

Kjødveds artikel tager udgangspunkt i en interviewundersøgelse blandt elever og lærere i den norske ungdomsskole (9. klasse) og introducerer begrebet *politisk mestringsstro*, der betegner den subjektive tro på den enkeltes evne til at deltage i demokratiske processer. En meget væsentlig pointe i artiklen er dens pointering af, at unges politiske mestringsstro bliver formet af sociale faktorer som socioøkonomisk status og køn. Undersøgelsen peger på, at elever med høj socioøkonomisk status har en højere politisk mestringsstro end elever med lav socioøkonomisk status, ligesom piger har en højere politisk mestringsstro end drenge.

For at undgå, at skolen reproducerer eksisterende sociale forskelle mellem elevgrupper, er der derfor – ifølge Kjødved – behov for en fagdidaktik, som giver mulighed for at udjævne de sociale forskelle.

Heidi van den Heijkant Christiansen introducerer den sociokratiske proces som en undervisningsmetode, hvis hensigt er at give eleverne større autonomi ved bl.a. at fokusere på deres indre motivation. Derved kan de i højere grad åbne faget med udgangspunkt i egne problemstillinger og nysgerrighed. Artiklen præsenterer en række undervisningsforløb, der er tilrettelagt efter sociokratiske principper. Konkret indebærer dette, at eleverne i forbindelse med de enkelte undervisningsforløb inddeles i grupper med fastsatte roller og en procedure for, at beslutninger i gruppen skal tages i form af samtykkebeslutningstagning, hvor der er bred enighed eller accept fra alle i forhold til de beslutninger, der skal tages i gruppen. Læreren rolle bliver at være facilitator ved at præsentere de faglige mål for undervisningsforløbet og for arbejdet i grupperne.

Den sociokratiske undervisningsmetode begrundes også teoretisk ved bl.a. at henvise til et dannelsesideal, der lægger vægt på udvikling af elevernes autoritative stemme, kritiske stemme og aktiv demokratisk deltagelse. Ved at følge de sociokratiske processer med vægt på elevernes autonomi og forplig-

tende deltagelse i gruppearbejdet kan undervisningsformen understøtte dannelsesidealet. I forhold til at pege på nye veje i samfundsfagsdidaktikken pointerer artiklen, at det er nødvendigt at anvende deltagerinvolverende og forpligtende undervisningsformer for at fremme et dannelsesideal, der lægger vægt på aktiv deltagelse.

Olle Nolgård, Johan Sandahl, Patrik Johansson, Ann-Sophie Jägerskog, Steven Dahl og Mattias Björklund beskæftiger sig i deres artikel "FUTURES - undersøgelse af elevers forventninger til fremtiden" med svenske gymnasieelevers forventninger til fremtiden, og hvilke konsekvenser elevernes forventninger har for undervisningen i samfundsfag. På basis af empiriske studier blandt svenske gymnasieelever påviser artiklen en tankevækkende modsætning mellem elevernes ret pessimistiske forventninger i forhold til bl.a. klimakrise og internationale konflikter og deres forholdsvist optimistiske syn på deres egen fremtid.

Artiklen rundes af med nogle forslag til, hvad der bør lægges vægt på i samfundsfagsundervisningen for bedre at kunne forholde sig til elevernes fremtidsforventninger: for det første vigtigheden af, at der i undervisningen lægges vægt på at påvise, hvordan den enkelte kan få politisk indflydelse. For det andet at tilrettelægge undervisningen på en måde, der understøtter intentionen om, at samfundsfagsundervisningen skal udvikle aktive, engagerede og vidende medborgere. I forhold til at pege på nye veje i samfundsfagsdidaktikken lægger artiklen særligt vægt på, at man ved at sætte fokus på elevernes fremtidsforventninger kan udvikle undervisning, der understøtter elevernes lyst og mod til at få politisk indflydelse.

Neromie Fernando beskæftiger sig i artiklen "Hvordan udvikles lærerens fagpersonlige identitet i samfundsfag?" med, hvordan den lærerstuderende kan udvikle sin professionelle identitet og autoritet i den pædagogiske praksis i samfundsfagsundervisningen. Dette sker på baggrund af et konkret udviklingsprojekt, hvor fokus er på lærerens udtryk, nærvær og stemninger i klasserummet.

Projektet tilføjer nye dimensioner i samfundsfagsdidaktikken. I forhold til læreruddannelsen har samfundsfagsdidaktikken normalt primært et fokus på det såkaldt dobbeltdidaktiske perspektiv, som på den ene side har fokus på udviklingen af den kategoriale dannelse i samfundsfag og på den anden side på udviklingen af elevernes kompetencer, viden og kritiske tænk-

ning som forudsætning for at være aktiv samfundsborger i et demokratisk samfund.

Artiklen sætter et nyt fokus i samfundsfagsdidaktikken, nemlig på, hvordan samfundsfagslærerne i grundskolen udvikler deres fagpersonlige identitet og fagprofessionelle autoritet. Dette er nødvendigt, da praksis har vist, at lærerrollen har indflydelse på elevernes faglige, sociale og personlige udvikling. Derfor har lærerrollen også indflydelse på, hvordan eleverne konkret udvikler deres demokratiske dannelse og kritiske sans.

Nora Mathé og Anders Stig Christensen tager i artiklen "Højere ordens-tænkning i samfundsfag" udgangspunkt i en række konkrete klasserumsobservationer i grundskolen, der demonstrerer, hvordan undervisere kan arbejde med at udvikle højere ordens-tænkning hos eleverne. Med højere ordens-tænkning tænkes bl.a. på evnen til krævende kognitive processer og beherskelse af kompleks viden.

I forhold til at pege på nye veje i samfundsfagsdidaktikken bidrager artiklen til dette på flere måder. For det første ved systematisk at anvende videoobservationer af undervisningen, for det andet ved teoretisk at udvikle en beskrivelse af højere ordens-tænkning, som involverer to dimensioner: kognitive processer og kompleksitet af viden, og for det tredje at komme med nogle refleksionspunkter og anbefalinger til undervisningspraksis, der kan fremme højere ordens-tænkning i samfundsfag

Mette Damgaard Jørgensen og Mogens Hansen viser i artiklen "Hverdagslivets sociologi", hvordan man kan tilrettelægge en undersøgelse af et hverdagsfænomen som storbycafeen. Hensigten med artiklen er dels at etablere en teoretisk ramme for undersøgelser af hverdagens sociologiske fænomener, dels gennem en eksemplarisk analyse af storbycafeen at vise, hvordan konkrete undersøgelser af hverdagsfænomener kan tilrettelægges.

Med udgangspunkt i den tyske sociolog Georg Simmel argumenteres der for, at det er nødvendigt at anvende sociologisk metode og sociologiske begreber for at forstå, hvordan mennesker i det moderne samfund interagerer med hinanden. Det sker ved at introducere teoretiske begreber som vekselvirkning, rum og samfundsmæssiggørelse som udgangspunkt for, hvordan man med samfundsfaglige briller kan analysere hverdagsfænomener.

Endelig diskuterer artiklen rækkevidden af Simmels teoretiske begreber og aktualiserer hverdagsanalysen ved at introducere nyere sociologiske begreber som storbyens tredje rum. Afslutningsvis skitseres en række ideer til, hvordan man kan tilrettelægge andre sociologiske undersøgelser af hverdagslivet.

I forhold til at pege på nye veje i samfundsfagsdidaktikken fokuseres der i artiklen på at vise, hvordan man kan undersøge hverdagslivet ved hjælp af sociologiske metoder og begreber.

Tak til de to medredaktører, Vibeke Petersen og Mette Damgaard Jørgensen, for deres arbejde med at give respons på de enkelte artikler samt til Anders Stig Christensen, der har varetaget opgaven med at tilrettelægge peer review-processen for Anders G. Kjøstvedts artikel.

Mogens Hansen
Redaktør